

FOLKLOR MALTI FOST L-EMIGRANTI MALTIN

minn ANGELO DOUGALL

Ma jdumx wisq wiehed biex jinduna kemm il-folklor malti baqa' marbut ma' qalb l-emigrant malti, issibu fejn issibu, ghal-kemm jinsab boghod minn art twelidu, u kemm baqa' jghozz b'senti menti kbar. Dan jirrifletti mhux biss in-nostalgija, izda wkoll l-imhabba lejn pajjizu. Fost l-emigranti li hallew dawn il-gzejjer taghna, hafna drawwiet mhux talli ma nqatghux, ukell jekk ilhom ghexieren ta' snin jghixu f'dak il-pajjiz li addottaw, saru pati minnu, saru nanniet u buznanniet fih ukoll, imma katar donnhom irawmu fihom l-entuzjazmu lejn il-folklor ta' pajjizhom. Il-folklor taghna baqa' mad-drawwiet religjużi fil-hajja ta' l-emigranti, fil-harsienta' festi tar-rahall minn fejn gew, fl-ikel Malti u tizzjin ta' djarhom. Baqghu jirrakkontaw l-istejjer ta' tfulithom, u xi drawwiet tal-folklor lill-uliedhom u lill-ulied uliedhom; baqghu izommu superstizzjonijiet li hadu magghom waqt li ziedu wkoll superstizzjonijiet godda li laqqtu mill-pajjiz il-gdid. Kull fejn hemm imxandar minn fuq ir-radju tal-lokal programmi etnici, u jkunhem xi programm Malti, tiska xi haga fuq il-folklor Malti u tifsir dwaru, u fuq drawwiet folkloristici.

Izda l-aktar li wiehed imur il-hsieb tieghu fuqu meta jissemma l-folklor malti, minghir dubju hu l-ghana Malti, u l-muzika folkloristika taghna. F'Detroit, f'Michigan fil-U.S.A., fejn eluf ta' Maltin kienu emigraw fil-passat, u issa jinsabu mxerrda f'dik il-belt u s-subborgi taghha u bliet ohra fl-istat ta' Michigan, il-ghana Maltibaqa' miftakar u jitghanna minn emigranti Maltin u

Ghawdxin, u ghandu hafna nies dilettanti u akkanati ghalih. Jigu organizzati serati kbar tal-ghana Malti fil-kazini Maltin u f'gonna privati ta' dyar fl-iljieli sajfin, serati twal ta' ghana fid-difa tal-lejl, f'ambjent tassew li mhux Malti.

Gol-belt ta' Detroit, l-aktar bniedem maghruf ghal-dan hu Karmnu Xuereb, In-Namru, u mieghu il-hbieb u shabu tan-Namru Station; dan il-Klabb tieghu hu maghruf bizzejjed mhux biss fost l-emigranti ta' Michigan, u ta' hafna bliet f'Ontario, fil-Kanada, imma wkoll minn emigranti, minn amerikani u nies etnici ohra, ghaliex dawn id-dilettanti tal-ghana Malti jinsabu mnizzlin ufficjalment f'Direttorji etnici ta' folklor etniku f'Detroit. Gie li xi drabi, fost il-barranin, dawn iserati ta' ghana Malti jigu riferiti bhala kant ta' "Maltese Westerns" ghalkemm kieku aktar tixraj u toqghod l-espressjoni folkloristika Amerikana "Maltese Hootenanny", ghaliex proprju hekk jaghmlu l-ghanneja Maltin, sewwasew bhal kantanti Amerikani, ta' l-istati ta' isfel ta' l-Amerka, serati ta' kant folkloristiku li huma jsejnhom "Hootenanny", kelma, li hadd ma jaf kif u mnejn dahlet fil-vokabularju taghhom.

Serati ta' l-Ghana jsiru fl-Imnarja, fix-xalata ta' Santa Marija, li ssir ta' kull sena meta l-emigranti Maltin minn Detroit u nhawi ohra ta' Michigan u minn Ontario fil-Kanada, imorru bil-vapur fuq ix-xmara Detroit ghax-xalata, f'Bon-Lo; hemm iqattghu sat-tard, gurnatq fil-Luna Park, jew fil-park ghad-dell tas-sigar, u max-xtut tax-xmara, jieklu ikel Malti, jixorbu, u jorganizzaw loghob ghat-tfal, u xi gruppi jingabru f'postijiet ghall-berah fejn jaghtuha ghall-ghana, daqq tal-kitarri u daqq tal-prejjem. Il-muzika tal-prejjem hija apprezzata hafna mill-Maltin u t-tfal taghhom li twieldu hemm, li l-ilsien Malti ftit li xejn jafuh, kif ukoll minn dawn li m'humix Maltin. M'ghandniex xi nghidu, l-ghana Malti jsir f'hafna hargiet ohra fi granet ta' btala pubblika meta jerhulha ghall-ghadajjar ta' Kensington Park, fl-imsagar u parks ohra ta' dik l-art immensa. Jekk ikollna nigbru f'tape

recordings u kitba tal-ghana kollu li jsir, ma nispicaw qatt. Dawn il-gruppi diletanti ghanneja u daqqaqa huma tassew habrieka u dejjem sejrin

Ghanja Ckejkna Xi drabi gara, li xi emigrant garr fil-memorja tieghu minn xi rahal jew razzett imwarrab, xi ghanja li kien jiftakar minn zughritu. Fiz-zmien li jien kont nghix f'Detroit, kont membru, u fi zmien ukoll fil-Kumitat, tal-Maltese American Benevolent Society ta' dik il-belt, u kien ghall-habta tar-rebbiegha tal-1970, waqt li kont fuq mejda tal-bar tal-Kazin, nitkellem ma' xi hbieb, gbart mill-art daqsxejn ta' karta. Fuqha kienhemm imharbxin bil-lapex xi numri ta' l-imhatri tat-tigrijiet taz-zwiemel li kellhom isiru fit-trakka ta' Detroit f'dik il-lejla; fuq il-karta kienhemm ukoll ghanja ta' zewg strófi miktuba b'kaligrafija qadima u bla rfinar. Ma nafx min kien li seta' kitibha; nisthajjel li kien Ghawdxi, ghax fiha kienhemm imdahhla l-kelma 'muntanji'. Din l-ghanja siefret mill-gzejjer taghna f'qalb xi emigrant. Fiha nhossu tfawwar il-hegga taz-zoghziya, li qeghda tkellimna b'maturita', bil-versi taghha mimlijin bl-imhabba u l-hlewwa tal-kelma Maltija. Gbartha qisni sibt gawhra prezzjuza. Xtaqt kien sirt naf min seta' kitibha, izda fost daww il-hlejjaq kollha li jkunhemm fil-bar ma kienetx haga hafifa.

Billi kont midhla sew tan-Namru Station, u bqat ngozz ir-rispett u l-hbiberija li kellhom lejja, darba kont qrajtielhom biex fosi nsir naf min kitibha. Hadd minn daww li kienu hemm ma seta' jtarrafla xi hjiel, ghalkemm fosthom, xwejjah Ghawdxi mix-Xaghra qalli, li din l-ghanja kien semaghha fi tfulitu fir-rahall tieghu:

L-Ghanja: Ejja l-hawn. la tibzax minni,
bil-katina ma norbtokx;
norbtok biss bl-gheruq ta' qalbi,
u minnha mhabbti ma thollokx.

Nigri wrajk u tigrri wrajja,
gol-muntanji u qalb il-blat,
sakemm hadt bewsa minn fommok,
il-passjoni ruhi rat!
